

מלבי"ם פרשת חוקת

במדבר פרק כא, כז-ל

(כז) על-כך יאמרו המושלים באו חֶשְׁבֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֶן עִיר סִיחֹן: (כח) כִּי־אֵשׁ יִצְאָה מִחֶשְׁבֹן לְהִבָּה מִקְרֵית סִיחֹן אֲכָלָה עַר מוֹאֵב בְּעֵלֵי בְמוֹת אַרְנֹן: (כט) אוֹיְלָךְ מוֹאֵב אֲבָדָת עִם־כְּמוֹשׁ נִתַּן בְּנֵיו פְּלִיטָם וּבְנֵיתָיו בְּשָׂבִית לְמֶלֶךְ אֲמָרֵי סִיחֹן: (ל) וַיִּרְגַם אֲבָד חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֹן וַנְּשִׂים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מִידְבָּא:

מלבי"ם תורה אור במדבר פרשת חוקת פרק כא

(כז) הנה מ"ש על כן יאמרו המושלים הוא מאמר סתום מאד, שספור הבא כפי פשוטו לא נקרא בשם משל. שכל משל יש לו מליצה ור"ל שהוא משל אל דבר אחר נעלם, ויש לו נמשל בהכרח, ולמה קרא מאמר זה בשם משל, מהו הנמשל שנמשל אליו, וראיתי כי חד' ל בחכמתם עמדו ע"ז והודיעו הנמשל במאמר יפה ומושכל מאד, והוא בב"ב (דף ע"ה) אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן מהו דכתיב על כן יאמרו המושלים, אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב, עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר הזו שמהלך אחר סיחה נאה, מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין, להבה מקרית סיחון מקרית צדיקים שנקראו שיחין, אכלה ער מואב זה המהלך אחר יצרו כעיר המהלך אחר סיחה נאה, בעלי במות ארנן אלו גסי הרוח, ונירם, אמר רשע אין רם, אבד חשבון אבד חשבוננו של עולם, עד דיבון המתן עד שיבא דין, ונשים עד נפח עד שתבא אש שאינה צריכה נפוח, אשר עד מידבא עד שתדאבי נשמתן:

The Gemara cites a related discussion. **Rabbi Shmuel bar Nahman says that Rabbi Yoḥanan says: What is the meaning of that which is written: “Therefore they that speak in parables [hamoshlim] say: Come to Heshbon! Let the city [ir] of Sihon be built and established! For a fire is gone out of Heshbon, a flame from the city of Sihon; it has devoured Ar of Moab, the lords of the high places of Arnon” (Numbers 21:27–28)?**

The Gemara interprets these verses homiletically. **“Hamoshlim”**; these are the people who rule over [hamoshlim] their evil inclination. They will say: **“Come to Heshbon,”** meaning: **Come and let us calculate the account of [heshbono] the world**, i.e., the financial loss incurred by the fulfillment of a mitzva in contrast to its reward, and the reward for committing a transgression, i.e., the pleasure and gain received, in contrast to the loss it entails.

“Let it be built and established” means that **if you** make this calculation, **you will be built in this world and you will be established in the World-to-Come**. The phrase **“city [ir] of Sihon”** means that **if a person fashions himself like this young donkey [ayir] that follows after pleasant talk [siḥa]**, i.e., if one is easily tempted to listen to his inclination, **what is written after it? “For a fire is gone out of Heshbon...it has devoured,”** i.e., **a fire will go out from those who calculate** the effect of their deeds in the world, **and will consume those who do not calculate** and examine their ways but instead do as they please.

A similar interpretation applies to the continuation of the verse: **“A flame from the city of Sihon”**; this means that a flame will come **from the city of righteous people, who are called trees [siḥin]**. **“It has devoured Ar of Moab”**; this is referring to **one who follows after his inclination like this young donkey [ayir] that follows after pleasant talk**. **“The lords of the high places of Arnon”**; this is referring to **the arrogant**. **As the Master says: Every person who has arrogance in him will fall into Gehenna**.

The Gemara interprets a subsequent verse: **“We have shot at them [vanniram], Heshbon is perished, even until Dibon, and we have laid waste even until Nophah, which reaches until Medeba” (Numbers 21:30).**

“Vanniram”; this indicates that the **wicked person says: There is no higher [ein ram] power governing the world**. **“Heshbon is perished”** means: **The account [heshbon] of the world has perished**, i.e., they claim there is no accountability for one’s actions. **“Even until Dibon [divon]”**; the **Holy One, Blessed be He, says: Wait until judgment comes [yavo din]**. **“And we have laid waste even until Nophah,”** meaning **until the fire comes that does not require fanning [nippuah]**, i.e., the fire of Gehenna, which will consume them. **“Until Medeba [Medeva]”**; this means **until their souls are pained [tadiv]**. **And some say** an alternative explanation: It means **until God does what He wishes [mai deva’ei]** with them and punishes them as they deserve.

בארו בחכמתם שמאמר הזה ממלחמת סיחון נאמר למשל אל מלחמה השניה שיש לכל אדם עם יצרו הרע ותאותיו, כמ"ש בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) שהמלחמה היותר גדולה עם האויב היותר גדול ש"ל להאדם הוא המלחמה עם יצרו הרע, ובאשר מלחמה זו הוא ענין נעלם ראוי ללמוד תכסיסי מלחמה זו ותחבולותיה מן המלחמה הגלויה שילחמו עמים עם אויביהם והתחבולות אשר יעשו בזה לנצחם ולהשיב מלחמה שיערה יהיו לנו לעינים, עפ"ז לקחו המושלים מלחמת סיחון עם מואב שאז נצח סיחון את המלחמה, ומלחמתו השניה עם ישראל שאז אבד כחו, ושמהו למשל אל מלחמת היצר וענינו, וז"ש על

כן יאמרו המושלים המושלים ביצרם, ר"ל שמה שקראם בשם מושלים שע"כ יש במאמר זה נמשל ומליצה הנמשל הוא מלחמת היצר. והנה השכילו במלחמה זו של סיחון עם מואב שסיחון התגבר אז על מואב מפני שני דברים, א] שהנהגת מדינת סיחון היתה הנהגה בדעת ובחשבון **שחשבו ושקלו כל מעשי הנהגת המדינה** שיהיה קרוב לשכר ורחוק מהפסד **ועל כן קראו את שם עיר הבירה בשם חשבון** ששם זה התחדש אז אחר שכבשה סיחון, לרמז בזה על שהיו מחשבים כל מעשיהם, לא כן הנהגת מואב היתה פרוע בלא חשבון וסדרים, וז"ש במשל בואו חשבון היינו שלכן יבואו וינצחו מפני שהם מחשבים ושוקלים מעשיהם, ובנמשל על מלחמת היצר שדומה ג"כ כלוחם על עיר לכבשה כמ"ש עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול (קהלת ט), ופי' חז"ל **עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו האברים, ובא אליה מלך גדול הוא היצה"ר, שהיצה"ר רוצה לכבוש את העיר, ולפעמים בא המשל שהיצה"ר הוא בפנים והיצ"ט הוא הלוחם ורוצה לכבוש** כמ"ש בפ"י משלי (סי' כא כב) על פסוק עיר גבורים עלה חכם, הנה התנאי במלחמה זו הוא החשבון אם יחשב כל דרכי השכר וההפסד וע"כ אמרו חז"ל **שהנמשל של משל בואו חשבון במלחמת היצר הוא שנחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה**, הטעם השני שסיחון נצח מלחמה זו היה מפני שאנשי סיחון **כלם שמעו פקודת מלכם** שהוא יצא לפניהם ולחם מלחמתם משא"כ אנשי מואב היו פרועים בלתי שומעים פקודת מלכם והיו **כצאן בלא רועה ואבדו**, שעז"א תבנה ותכונן עיר סיחון, ר"ל שלכן נבנית ועמדה בתקפה יען היתה עיר סיחון מתיחסת אליו שכלם שמעו לפקודתו, וכן **בנמשל על מלחמת היצר צריך שכל כחות הגוף ומדותיו ותכונותיו שהם אנשי עיר הקטנה הלזו, יכנעו וישמעו לדברי המלך שהוא כח השכל שהוא מלך הגויה באמת, ושאר הכחות הם עבדים, ראוי שיכנעו וישמעו פקודת השכל אדוניהם, ואז ינצחו המלחמה** כמו שנצחו אנשי סיחון יען נכנעו תחת מלכם, וז"ש שהנמשל של מה שאמר תבנה ותכונן עיר סיחון ר"ל שתבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב אם משים עצמו כעיר שמהלך אחר סיחה נאה שר"ל אם חמורו שהוא גופו הבהמי וכחותיו שהוא העיר, הולך אחר שיחה נאה, ר"ל אחר עצת נפש הדברית והמשכלת שהוא המלך המולך בגויה מדבר ומשכיל, ומ"ש במשל כי אש יצאה מחשבון שר"ל שלכן יצאה אש מחשבון והם נצחו את מואב מצד שהיו מחשבים דרכיהם, הוא בנמשל שהוא מלחמת היצר שתצא אש ממחשבין ותאכל את שאינם מחשבין, ומ"ש במשל שיצאה להבה ע"י שהיתה קרית סיחון שמלך בה מלך רב ושליט מושל ממשל רב, הוא בנמשל במלחמה, שינצחו הצדיקים שהשכל שהוא סיחון ר"ל **כח המשיח והמדבר הוא מלך מולך בכל כחות הגויה**, ומ"ש במשל שאכלה ער מואב בעלי במות ארנון היינו על שמואב לא היו מחשבים ולא שמעו למלכם מרוב גאותם, הוא בנמשל מלחמת היצה"ר אם מהלך אחר יצרו **והוא בעל גאווה בלתי מחשב דרכו ובלתי שומע לעצת שכלו רק לעצת יצרו**, עתה בארו חז"ל הנמשל של המשל השני שאמרו המושלים, במ"ש ונירם אבד חשבון, שהוא ספור מלחמה השניה שנלחם סיחון עם ישראל ואז היה ההפך שהמלך שלהם היה הגורם לאבדונם שאם לא היו שומעים אז לעצת מלכם ולא היו יוצאים למלחמה לא היו נופלים, הנמשל בזה לענין מלחמה השניה שהוא מלחמת היצר הוא שלפעמים יהיה השכל המולך בגויה סבה לאבדו ולהכריתו, והוא אם השכל שלו יחשוב מחשבת מינות ויעץ בליעל לכפור בה' ובהשגחתו, שאז יהיה המלך שהוא השכל הוא הגורם לאבדו, וד' ש שהנמשל של ונירם אבד חשבון הוא אם אמר רשע אין רם, היינו שכופר במציאות ה', ואומר שאבד חשבון של עולם שאין השגחה ואין דין וחשבון, והם האפיקורסים שנפשם אובדת לעולמים, וז"ש המתן עד שיבא דין ועד שתבא אש שא"צ נפוח וכו'.